

LJUDSKA PRAVA U ORUŽANOM SUKOBU

MEĐUNARODNO HUMANITARNO PRAVO: ČAK I RATOVI IMAJU OGRANIČENJA

- ...navedene radnje jesu i ostaju zabranjene u svim vremenima i u svim okolnostima (...)*
- Nasilje nad životom i osobom, osobito ubojstva na bilo koji način, sa-
kaćenje, okrutno postupanje i mučenje;*
  - Uzimanja talaca;*
  - Napad na dostojanstvo osobe, osobito ponižavajuće i omalovažava-
juće postupanje;*
  - Izricanje presuda i izvršenje pogubljenja bez prethodnog pravorijeka
zakonito ustanovljenog suda, uz sva pravosudna jamstva...*
  - Ranjene i bolesne osobe treba skloniti i brinuti o njima.*

PRIČA ZA ILUSTRACIJU

Imao sam 19 godina kada sam otišao u Vijetnam i bio sam strijelac specijalist četvrte klase. Bio sam treniran za ubijanje, ali ubiti nekoga u stvarnosti i vježbati potezanje obarača dvije su sasvim različite stvari.

Nisam znao da ću to raditi. Znao sam da su tamo bile žene i djeca, ali da mi je netko rekao da ću ih ubijati, to nisam znao dok se nije dogodilo. Nisam znao da ću bilo koga ubiti. Nisam ni želio nekoga ubiti. Ja nisam bio tako odgajan.

Žena je trčala leđima okrenutim drvoredu, ali nešto je nosila. Nisam znao je li to oružje ili nešto drugo. Vidio sam da je to bila žena, nisam htio pucati u ženu, ali dobio sam zapovijed da pucam. Zato sam i mislio da nosi oružje, i zapucao sam. Kad sam je preokrenuo, vidio sam da je nosila dijete. Ispalio sam otprilike četiri metka koji su prostrijelili njeno tijelo i tijelo djeteta. Kada sam je okrenuo vidio sam da nema polovice djetetova lica. Samo sam zanijemio. Bio sam programiran za ubijanje i jednostavno sam počeo ubijati.

- Varnado Simpson, američki veteran iz Vijetnama opisuje događaje iz 1968.

IZVOR:

PRILAGOĐENO PREMA *ONCE A WARRIOR KING: MEMORIES OF AN OFFICER IN VIETNAM* DAVIDA DONOVANA, NAVEDENO U *EXPLORING HUMANITARIAN LAW, EDUCATION MODULES FOR YOUNG PEOPLE*, ICRC, 2001.

PITANJA ZA RASPRAVU

1. Zašto je ovaj vojnik odlučio pucati iako je znao da žene i djeca nisu legitimni ciljevi?
2. Po vašem mišljenju, zašto su u oružanom sukobu žene i djeca zaštićene osobe?
3. Mislite li da je poslušnost u ratu važna? Trebaju li vojnici uvijek slušati zapovijedi?
4. Tko po vašem mišljenju određuje što je zakonito, a što protuzakonito ponašanje u ratu?
5. Koliko je važno da vojnici nauče što je protuzakonito ponašanje? Zašto postoje pravila?
6. Kako se mogu spriječiti tragedije kao ova upravo opisana?

Uzevši u obzir (...)

Da je jedini legitimni cilj kojemu države trebaju težiti u ratu, slabljenje neprijateljskih snaga;

Da je u tu svrhu dovoljno onesposobiti što veći broj ljudi;

Da bi ovaj cilj bio premašen uporabom oružja koje nepotrebno povećava patnje onesposobljenog ljudstva ili njihovu smrt čini neizbježnom.

PREAMBULA DEKLARACIJE IZ SANKT PETERSBURGA KOJOM SE ZABRANJUJE UPORABA ODREĐENIH PROJEKTILA U RATU, 1886.

POTREBNO JE ZNATI

1. ČAK I RATOVI IMAJU OGRANIČENJA

Malo je situacija koje ugrožavaju sigurnost ljudi na tako drastičan način kao rat. U ekstremnim okolnostima kakav je oružani sukob, vlasti moraju donositi teške odluke, birajući između potreba društva i potreba pojedinca. Ljudska prava nikad ne prestaju važiti, ali pojava organiziranog i sustavnog nasilja koje karakterizira oružani sukob napad je na sama načela na kojima počivaju ljudska prava. Situacija oružanog sukoba kao takva, zahtijeva dodatna, zasebna pravila koja se temelje na vrlo jednostavnoj ideji da **čak i ratovi imaju ograničenja**. Ta su pravila poznata pod nazivom međunarodno humanitarno pravo (MHP) ili zakoni o oružanom sukobu. Međunarodno humanitarno pravo može se sažeti kao načela i pravila koja postavljaju ograničenja primjeni nasilja tijekom oružanog sukoba radi:

- Zaštite osoba koje nisu izravno uključene u sukobe ('civilni');
- Ograničavanja učinaka nasilja (čak i nasilja usmjerenog na 'vojnike'), koje je dopušteno samo u mjeri u kojoj je nužno za vojni cilj.

MHP i ljudska sigurnost

Postoje dvojbe o tome da zakon može regulirati ponašanje ljudi u izvanrednoj, kaotičnoj i nasilnoj situaciji oružanog sukoba. Kako se može očekivati da će u situaciji kad je ugrožen opstanak pojedinca ili društva, pravni razlozi zauzdati ljudsko ponašanje? Iako na prvi pogled može izgledati neobično, postoje mnogi uvjerljivi razlozi zbog kojih se napadači i napadnuti trebaju pokoravati pravilima ponašanja koje određuje međunarodno humanitarno pravo. Mada nasilje predstavlja negaciju samog pojma sigurnosti, važno je shvatiti da međunarodno humanitarno pravo doprinosi ljudskoj sigurnosti idejom da čak i ratovi imaju ograničenja. MHP prepoznaje stvarnost oružanog sukoba i reagira na nju na pragmatičan način, razrađenim i praktičnim normama, kojih su predmet interesa pojedinci. Cilj ove grane prava nije utvrđivati ima li neka država ili pobunjenička grupa pravo pribjeći oružanoj sili ili nema. MHP prije svega teži tome da ograniči patnje koje rat može izazvati. U težnji da očuva ljudsko dostojanstvo, MHP također pomaže konačnu uspostavu mira jer doprinosi mogućnosti pomirenja.

Rat uvijek treba voditi imajući na umu mir.

HUGO DE GROOT (GROTIUS)

Nastanak međunarodnog humanitarnog prava

Iako se znanstvenici uglavnom slažu da je moderno međunarodno humanitarno pravo stvoreno 1864. godine, usvajanjem Prve ženevske konvencije, jasno je da pravila koje ta Konvencija sadrži nisu bila posve nova. Zapravo, veliki dio Prve ženevske konvencije potekao je iz postojećeg međunarodnog običajnog prava. U stvari, pravila kojima se štite neke kategorije žrtava u oružanim sukobima i običaji vezani za sredstva i metode, dopuštene i zabranjene načine borbe među neprijateljima, datiraju još od 1000. godine prije Krista.

Do sredine 19. stoljeća kodeksi i običaji od kojih se sastoji međunarodno humanitarno pravo bili su geografski ograničeni i nisu odražavali sveopći konsenzus. Poticaj prvom sveopćem sporazumu o međunarodnom pravu dao je, najvećim dijelom, švicarski poslovni čovjek po imenu Henry Dunant. Vidjevši klaonicu koja se dogodila kod Sol-

ferina u sjevernoj Italiji 1859. godine, u bitci u kojoj su se sukobile francuske i austrijske snage, Dunant je odlučio napisati knjigu u kojoj je opisao užase bitke te pokušao sugerirati i objaviti moguće mjere za olakšanje sudbine žrtava rata.

Ženevska konvencija za poboljšanje statusa ranjenika oružanih snaga na bojnopolju, usvojena 1864. godine, predstavlja međunarodni sporazum otvoren za opću ratifikaciju u državama koje dobrovoljno pristaju ograničiti uporabu sile, a u korist pojedinca. Tako je oružani sukob prvi put reguliran pisanim općim pravom.

MHP kao međunarodno pravo

Pravila i načela međunarodnog humanitarnog prava općepriznate su pravne norme, a ne tek moralna i filozofska načela ili društveni običaji. S obzirom da se radi o pravnim normama, postoji razrađeni režim prava i obveza različitih sudionika u oružanom sukobu. Oni koji ne poštuju pravila međunarodnog humanitarnog prava, odgovarat će pred sudom.

Međunarodno humanitarno pravo treba razumjeti i proučavati kao poseban dio jednog šireg okvira: pravila i načela koja reguliraju koordinaciju i suradnju među članovima

Kada je dvadeset petog lipnja 1859. godine sunce izašlo, ukazao se najružniji prizor koji se mogao zamisliti. Trupla ljudi i konja pokrivala su bojno polje; leševi su bili razasuti po putovima, jarkovima, gudurama, gustišima, poljima... Siroti ranjenici koje su skupljali cijelog dana bili su sablasno blijedi i izmoždjeni. Neki, koji su bili najteže ranjeni, gledali su tupo kao da ne mogu shvatiti što im se govori... drugi su bili nemirni i uzbuđeni od nervne napetosti i tresli su se u grčevima. Neki, s otvorenim ranama koje su već počele pokazivati znake infekcije, bili su gotovo ludi od bolova. S licima iskrivljenim u smrtnoj borbi molili su da ih se oslobodi muka.

HENRY DUNANT, *SJEĆANJE NA SOLFERINO*, ICRC

međunarodne zajednice, to jest kao dio međunarodnog javnog prava.

Međunarodno humanitarno pravo i ljudska prava

U nastojanju da se umanje patnje i štete koje uzrokuje oružani sukob, međunarodno humanitarno pravo štiti 'čvrstu jezgru' ljudskih prava u vrijeme sukoba. Tu zaštićenu jezgru čine: pravo na život, zabrana ropstva, zabrana mučenja i nečovječnog postupanja te zabrana svake retroaktivne primjene zakona. Za razliku od drugih prava (kao što su sloboda govora, kretanja ili udruživanja) koja se u izvanrednim stanjima za državu mogu ukinuti, temeljna zaštita koju pruža međunarodno humanitarno pravo ne može nikada biti suspendirana. Budući da se međunarodno humanitarno pravo primjenjuje upravo na izvanredne situacije, što po svojoj prirodi jesu oružani sukobi, sadržaj 'čvrste jezgre' ljudskih prava sukladan je temeljnim pravnim jamstvima koja osigurava humanitarno pravo.

Slijede načini na koje međunarodno humanitarno pravo štiti temeljna ljudska prava u oružanom sukobu:

- Zaštita koja se pruža žrtvama rata mora biti **lišena svake diskriminacije**;
- Veliki dio humanitarnog prava posvećen je **zaštiti života**, osobito života civila i oso-

ba koje ne sudjeluju u sukobu; međunarodno humanitarno pravo također **ograničava dodjeljivanje smrtne kazne**;

- Međunarodno humanitarno pravo šire je od tradicionalnog građanskog prava na život, jer **štiti sredstva nužna za život**, što je pravo koje se može uvrstiti u 'gospodarska i socijalna' prava u okviru ljudskih prava;
- Međunarodno humanitarno pravo apsolutno **zabranjuje mučenje i nečovječno postupanje**;
- Međunarodno humanitarno pravo izričito **zabranjuje ropstvo**: ratni zarobljenici ne mogu se tretirati kao vlasništvo onih koji su ih zarobili;
- **Pravosudna jamstva** kodificirana su u Ženevskim konvencijama i Dodatnim protokolima;
- **Zaštita života djece i obitelji** jasno je naglašena u međunarodnom humanitarnom pravu: primjeri obuhvaćaju pravila o uvjetima zatočenja djece i pravila koja zabranjuju odvajanje članova obitelji;
- Pri utvrđivanju pravila za ratne zarobljenike, kao i kod pogrebnih običaja, mora se voditi računa o **vjeroispovijesti** osobe.

Kada se primjenjuje MHP?

Međunarodno humanitarno pravo primjenjuje se u dvojakim situacijama, tj. ono nudi dva sustava zaštite: jedan koji se primjenjuje u međunarodnim oružanim sukobima i dru-

gi, koji se primjenjuje u oružanim sukobima koji nisu međunarodni. Prije nego što definiramo te dvije situacije u kojima se primjenjuje međunarodno humanitarno pravo, treba nešto reći o pojmu 'oružani sukob', koji je od 1949. godine zamijenio tradicionalni pojam 'rata'.

MHP

Ljudska prava

Međunarodni oružani sukobi su sukobi u kojima se dvije ili više država bore upotrebjavajući oružje, kao i sukobi u kojima ljudi ustaju u borbi protiv kolonijalne sile, strane okupacije ili rasističkih zločina, poznatih pod zajedničkim nazivom kao ratovi za nacionalno oslobođenje. Iznad i izvan pravne zaštite ljudskih prava, takve situacije predmet su širokog raspona pravila međunarodnog humanitarnog prava, uključujući i pravila iz četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i Dodatnog protokola I.

Nešto manji skup pravila primjenjuje se u unutrašnjim oružanim sukobima. Ona su sadržana osobito u članku 3. koji je zajednički četirima Ženevskim konvencijama i Dodatnom protokolu II. Članak 3. predstavlja minimalni humanitarni standard i stoga se odnosi na sve oružane sukobe. Štoviše, taj skup pravila primjenjuje se istovremeno s aspektima ljudskih prava koji se odnose na izvanredna stanja.

Međunarodno humanitarno pravo ne odnosi se na situacije u kojima nasilje po intenzitetu ne prerasta u oružani sukob. U tim slučajevima postupanje prema počiniteljima nasilnih djela uređeno je zakonima o ljudskim pravima i drugim relevantnim nacionalnim zakonima.

2. DEFINICIJA I OPIS PRAVA KOJA SE ŠTITE

Koja su temeljna pravila međunarodnog humanitarnog prava u oružanom sukobu?

1. Osobe koje su izvan borbe kao i osobe koje ne sudjeluju izravno u neprijateljstvima imaju pravo na poštivanje vlastitog života te moralnog i tjelesnog integriteta. Oni u svim okolnostima moraju uživati zaštitu i prema njima treba postupati čovječno, bez razlike i iskazivanja neprijateljskog stava.
2. Zabranjeno je ubijati ili ranjavati neprijatelja koji se predao, ili je izvan borbe.
3. Ranjene i bolesne osobe moraju biti okupljene i o njima mora skrbiti ona strana u sukobu pod čijom se vlašću nalaze. Zaštita se odnosi i na medicinsko osoblje, zgrade, prijevoz i opremu. Simbol Crvenog križa ili Crvenog polumjeseca znak je takve zaštite i mora se poštivati.
4. Zarobljeni vojnici i civili koji su u vlasti protivničke strane, imaju pravo na poštivanje vlastitog života, dostojanstva, osobnih prava i uvjerenja. Oni moraju biti zaštićeni od svih nasilnih radnji ili odmazde. Imaju pravo dopisivati se s obitelji i primati pomoć.
5. Svatko ima pravo na temeljna sudska jamstva. Nitko ne može biti pozvan na odgovornost za radnje koje nije počinio.

Nitko ne može biti podvrgnut fizičkoj ili mentalnoj torturi, tjelesnom kažnjavanju ili okrutnim ili ponižavajućim postupcima.

6. Strane u sukobu i pripadnici njihovih oružanih snaga nemaju neograničen izbor načina i sredstava ratovanja. Zabranjena je uporaba oružja, ili načina ratovanja koji po svojoj naravi uzrokuju nepotrebne gubitke ili prekomjerne patnje.
7. Strane u sukobu moraju u svakom trenutku razlikovati civilno stanovništvo od boraca, kako bi se poštedjelo civilno stanovništvo i imovinu. Civilno stanovništvo kao takvo i civilne osobe ne mogu biti ciljevi napada. Napadi se moraju usmjeravati samo na vojne ciljeve.

Primjedba: Ova pravila, kako ih je utvrdio Međunarodni odbor Crvenog križa, sažimaju bit međunarodnog humanitarnog prava. Ona nisu pravno obvezujuća i ni na koji način ne zamjenjuju sporazume koji su na snazi. Sročena su s ciljem da se omogućiti unaprjeđivanje međunarodnog humanitarnog prava.

Što međunarodno humanitarno pravo štiti i kako?

Čovječnost

Štiteći područje čovječnosti usred oružanog sukoba, međunarodno humanitarno pravo čuva otvorena vrata pomirenju i doprinosi ne samo ponovnoj uspostavi mira među zaraćenim stranama, nego jača sklad među ljudima.

INTERPARLAMENTARNA UNIJA, 90. KONFERENCIJA, RUJAN 1993.

Međunarodno humanitarno pravo štiti pojedince koji ne sudjeluju (ili više ne sudjeluju) u borbama, kao što su civili, ranjenici, bolesni, ratni zarobljenici, brodolomci, medicinsko i vjersko osoblje. Zaštita je zajamčena time što strane u sukobu imaju obvezu pružiti im materijalnu pomoć i postupati prema njima u svakom trenutku na human način bez razlike i iskazivanja neprijateljskog stava.

Neka **mjesta i objekti**, kao što su bolnice i ambulante, također su zaštićeni i ne smiju se

napadati. Međunarodno humanitarno pravo utvrđuje određeni broj jasno prepoznatljivih simbola i znakova – osobito znak Crvenog križa i Crvenog polumjeseca – kojim se raspoznaju zaštićene osobe i mjesta. Također su zaštićeni povijesni spomenici, umjetnička djela ili vjerska obredna mjesta. Uporaba takvih objekata u vojne svrhe strogo je zabranjena. Štoviše, međunarodno humanitarno pravo obuhvaća i **okoliš**, tako da zabranjuje metode i sredstva ratovanja koja imaju za cilj, ili se može očekivati da će prouzročiti, veliko, dugoročno i ozbiljno razaranje prirodnog okoliša.

Mora se praviti **razlika** između boraca i civila tijekom neprijateljstava, ali i između civilnih objekata i vojnih ciljeva. To znači da nisu zaštićeni samo civili, već i dobra koja su ovima potrebna za preživljavanje ili održanje (namirnice, stoka, voda za piće itd.).

Međunarodno humanitarno pravo pruža zaštitu od **nepotrebne patnje** zabranom uporabe oružja kojeg su učinci nesrazmjerni očekivanoj vojnoj koristi, kao što su rasprskavajući meci kojima se izazivaju nezalječive rane. Načela **čovječnosti, nužne vojne svrhe i srazmjernosti** ključna su za postizanje ciljeva zaštite civila od slučajnih i kolateralnih učinaka i zaštite boraca od nepotrebne patnje. Nužna vojna svrha definira se kao akcije

Razlikovanje

Žrtve današnjih sukoba su ne samo anonimne, već doslovce nebrojene (...). Strašna istina je da danas civili nisu samo 'uhvaćeni u unakrsnoj vatri', nisu tek slučajne žrtve ili 'kolateralna šteta', kako to kaže moderni eufemizam. Prečesto oni jesu planirani ciljevi.

KOFI ANNAN, GLAVNI TAJNIK
UJEDINJENIH NARODA

koje su nužne za ovladavanje protivnikom, što pravila međunarodnog humanitarnog prava u potpunosti uvažavaju. Rezultat toga je da u nekim svojim dijelovima humanitarno pravo može nekom branitelju ljudskih prava izgledati prilično 'nehumano', ali pozitivna strana međunarodnog humanitarnog prava je što je precizno i realno.

Tko mora poštivati međunarodno humanitarno pravo?

Budući da stranke međunarodnih ugovora mogu biti jedino države, isto vrijedi i za Ženevske konvencije iz 1949. i njihove Dodatne protokole iz 1977. Međutim, međunarodno humanitarno pravo obvezuje sve strane u oružanom sukobu – bez obzira radi li se o državama ili disidentskim snagama. Diljem

svijeta 191 država stranke su četiriju Ženevskih konvencija iz 1949. Činjenica da je te ugovore prihvatio najveći broj zemalja svjedoči o njihovoj univerzalnosti. U ovom trenutku 160 država su stranke Dodatnog Protokola I., koji se odnosi na zaštitu žrtava međunarodnih oružanih sukoba, dok su Dodatni protokol II., koji se odnosi na zaštitu žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba, prihvatile 153 države.

Želite li provjeriti je li vaša zemlja stranka Ženevskih konvencija i Protokola, kontaktirajte MKCK ili posjetite njihovu web stranicu <http://www.icrc.org>.

3. INTERKULTURALNA GLEDIŠTA I KONTROVERZNA PITANJA

Važnost kulturne osviještenosti

Ljudi oduvijek nastoje obuzdati brutalnost rata. U povijesti su mnoge kulture tražile načine da se ograniči primjena nasilja, kako bi se umanjile nepotrebne patnje i razaranja. Iako u početku Ženevske i Haške konvencije nisu bile univerzalnog karaktera budući da su ih formulirali i usvojili pravници i diplomati koji su pripadali europskoj kršćanskoj kulturi, vrijednosti koje su sadržane u njima

vim osnovama jesu univerzalne. Dimenziju univerzalnosti međunarodnog humanitarnog prava nikada ne treba podcijeniti niti zaboraviti: vrlo često poštivanje i provedba pravila zapravo ovisi o uspostavljanju vidljive usklađenosti između ugovora i lokalnih tradicija i običaja.

Sukobljena mišljenja glede provedivosti međunarodnog humanitarnog prava

Iako postoji kvaziuniverzalna suglasnost o načelima međunarodnog humanitarnog prava, mogući su problemi u njegovoj provedbi zbog suprotstavljenih ideja o tome u kojem trenutku nasilje postaje oružani sukob. Kvalifikacija sukoba kao oružanog najvažniji je korak, jer je to prvi uvjet za primjenu međunarodnog humanitarnog prava. Kada se države suoče s djelima nasilja na svom teritoriju, često su sklonije takve situacije rješavati kao svoje unutrašnje stvari. To se događa čak i kada je druga država posredno umiješana u te probleme. Prihvatanje postojanja oružanog sukoba znači i prihvaćanje činjenice da bi oni koji su odgovorni za provođenje nasilja mogli biti zaštićeni normama međunarodnog humanitarnog prava, što znači bolje zaštićeni nego što to nalaže os-

novna zaštita koju pružaju norme ljudskih prava. Stoga nije iznenađujuće da su vlade sklonije počinitelje karakterizirati kao zločince, bandite ili teroriste, nego kao vojnike, čime izbjegavaju norme međunarodnog humanitarnog prava.

Jedan od načina da se međunarodno humanitarno pravo učini prihvatljivim državama u takvim situacijama je jamstvo da primjena normi međunarodnog humanitarnog prava neće dati legitimnost grupama koje sudjeluju u sukobu. Realističan i pragmatičan pristup međunarodnog humanitarnog prava ima svrhu zaštititi žrtve sukoba, bez obzira kojoj strani pripadaju. Važno je primijetiti da međunarodno humanitarno pravo predstavlja ravnotežu između sukobljenih koncepata – nužne vojne svrhe na jednoj i humanitarnih razloga na drugoj strani.

4. PRIMJENA I PRAĆENJE

S obzirom na teškoće u provedbi zakona u oružanom sukobu predstavnici država koji su formulirali ugovore koji čine međunarodno humanitarno pravo, morali su osmisliti posebne provedbene mehanizme i usvojiti opće mehanizme međunarodnog prava radi posebnih potreba žrtava oružanog sukoba.

Nažalost, opći i posebni mehanizmi zajedno ne mogu jamčiti ni minimum poštivanja pojedinca u oružanim sukobima. To se može postići samo putem **obrazovanja i usavršavanja** kako bi svatko bio svjestan da je neprijatelj u oružanom sukobu još uvijek ljudsko biće koje zaslužuje poštovanje.

Uopćeno govoreći, postoje tri vrste strategija koje se koriste u međunarodnom humanitarnom pravu kako bi se osigurala njegova primjena:

- preventivne mjere;
- mjere za osiguranje provedbe tijekom oružanog sukoba;
- represivne mjere.

Preventivne mjere

Države stranke Ženevskih konvencija – što znači gotovo sve države svijeta – imaju **obvezu** širiti znanje o međunarodnom humanitarnom pravu što je moguće više. Nije dovoljno da se međunarodnom humanitarnom pravu podučavaju samo oružane snage: vrlo je važno da i civilno društvo i mladi ljudi budu upućeni u humanitarne aspekte oružanog sukoba. Najneposredniji cilj međuna-

“Možemo vidjeti kako je lako da osoba, bilo koje nacionalnosti, upadne u zamku psihologije brutalnosti kada je uvučena u rat. Takva je brutalnost često izazvana mržnjom drugih, kao što jasno pokazuju rasistička djela. Najosnovniji problem koji moramo riješiti kada se radi o bilo kojem ratnom zločinu, jest duboki strah od smrti koji obuzima vojnike. Da bi nadvladali taj strah tijekom rata, ljudi su skloni pribjeći nasilju, koje pak unižava njihov moral i očituje se kao provala brutalnosti.”

YUKI TANAKA, JAPANSKI
ZNANSTVENIK

rodnog humanitarnog prava je zaštita života i ljudskog dostojanstva u vrijeme rata; međutim, međunarodno humanitarno pravo također štiti te vrijednosti u svim okolnostima u kojima se možemo naći. Kao takvo, međunarodno humanitarno pravo, uz obrazovanje za ljudska prava, predstavlja jedinstveni doprinos obrazovanju građana na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Obrazovanje i usvršavanje moraju početi u vrijeme

mira da bi autentični humanitarni refleksi zaista zaživjeli.

Mjere za praćenje primjene

Međunarodni odbor Crvenog križa ima veliku ulogu u podsjećanju država da su se obvezale upoznati ljude s odredbama humanitarnog prava te da moraju poduzeti sve potrebne korake kako bi osigurali da se ono učinkovito provodi i u potpunosti poštuje.

Represivne mjere

Međunarodno humanitarno pravo obvezuje države na suzbijanje svih kršenja njegovih normi. Međunarodno pravo kriminalizira neka teška kršenja ljudskih prava, poznata kao ratni zločini. Postoji zahtjev da države donesu nacionalne propise o kažnjavanju ratnih zločina, da traže navodne počinitelje ratnih zločina i da im sude na vlastitim sudovima, ili ih izruče drugim državama radi suđenja. Ove represivne mjere mogu poslužiti i kao mjere odvraćanja i spriječiti ponavljanje kršenja ljudskih prava.

Međunarodna je zajednica nedavno osnovala stalni Međunarodni kazneni sud, u čijoj će nadležnosti biti suđenja za ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i genocid. Za razliku od *ad hoc* tribunala koji su osnovani zbog sukoba u Jugoslaviji i Ruandi, Međunarodni kazneni sud imat će opću jurisdikciju.

DOBRO JE ZNATI

Pokret Međunarodnog crvenog križa i Crvenog polumjeseca sastoji se od Međunarodnog odbora Crvenog križa, oko 180 nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca te Međunarodne federacije Crvenog križa i Crvenog polumjeseca. Nacionalna društva djeluju kao tijela javne vlasti svojih zemalja na humanitarnom polju, pružaju pomoć u širokom rasponu, uključujući pomoć u različitim nesrećama te zdravstvene i socijalne programe. Federacija je organizacija koja promiče suradnju među nacionalnim društvima i jača njihove kapacitete.

Kao čuvar i promotor međunarodnog humanitarnog prava, Međunarodni odbor Crvenog križa ima važnu ulogu u nastojanjima da se očuva mjera čovječnosti u oružanim sukobima.

1. DOBRA PRAKSA

Zaštita civila

Humanitarno pravo temelji se na načelu imuniteta civilnog stanovništva. Ljudi koje ne sudjeluju u neprijateljstvima ne mogu ni u kakvim okolnostima biti cilj napada; oni moraju biti pošteđeni i zaštićeni. Međutim, u današnjim sukobima civili često trpe

strašno nasilje, a ponekad su izravni cilj tog nasilja. Masakri, uzimanje talaca, seksualno nasilje, zlostavljanje, progon, prisilno preseljenje i pljačke, namjerno uskraćivanje pristupa vodi, hrani i zdravstvenoj njezi, neke su od praksi kojima se širi teror i patnja među civilnim stanovništvom.

Međunarodni odbor Crvenog križa stalno je nazočan područjima gdje postoji naročiti rizik za civilno stanovništvo. Posebna je pozornost usmjerena prema **ženama** i **djeci**, jer međunarodno humanitarno pravo njima posvećuje posebnu zaštitu.

Žene u oružanom sukobu mogu prolaziti mnogostruko iskustvo – od aktivnog sudjelovanja u borbi do toga da su izložene napadu kao dio civilnog stanovništva zbog same činjenice da su žene. Žensko iskustvo u ratu ima više aspekata – ono nosi odvajanje, gubitak članova obitelji i sredstava za život, kao i povećani rizik seksualnog nasilja, ranjavanja, lišavanja i smrti. Odgovor na to uključuje:

- podučavanje o pravima žena za one koji nose oružje;
- pružanje pomoći medicinskim objektima i mjestima koja pružaju žrtvama ginekološku skrb;
- podsjećanje zatvorskih ili logorskih vlasti da žene zarobljenice moraju biti pod ne-

Dezintegracija obitelji u vrijeme rata čini žene i djevojke posebno izloženima nasilju. Skoro 80% od 53 milijuna ljudi koji su se zbog rata našli izvan svog mjesta stanovanja, čine žene i djeca. Kada očevi, muževi, braća i sinovi odu u borbu, oni ostavljaju žene, najmlađe i starije da se sami snalaze. Izbjegle obitelji navode strah od silovanja kao ključni faktor u njihovoj odluci da potraže sklonište.

STANJE DJECE U SVIJETU, 1996.

posrednim nadzorom žena i da njihove spavaonice i sanitarne prostorije moraju biti odvojene od sličnih prostorija za muškarce;

- rad na ponovnoj uspostavi kontakta među članovima obitelji razdvojenim zbog oružanog sukoba;
- potporu obiteljima nestalih.

Djeca su prečesto izravni svjedoci brutalnosti kojima su podvrgnuti njihovi roditelji ili

drugi članovi obitelji. Djecu ubijaju, sakate, zatvaraju, ili na druge načine odvajaju od obitelji. Odvojeni od sredine koja im je bliska, čak i oni koji uspiju pobjeći, nemaju nikakvu izvjesnost u pogledu svoje budućnosti i budućnosti svojih voljenih. Često su prisiljeni bježati, prepušteni sebi i odbačeni bez identiteta. Osim toga, djeca koja žive sa svojim obiteljima, ili su prepuštena sama sebi u zonama sukoba, potencijalni su kandidati za regrutiranje u vojne jedinice. Bez obitelji ta djeca vojnici više ne mogu ni zamisliti život bez rata. Pristupanje vojsci način je da prežive. Odgovori na ove situacije uključuju:

- promicanje poštivanja prava djece među nositeljima oružja;
- zabranu regrutiranja i sudjelovanja djece u oružanim sukobima;
- pružanje odgovarajuće medicinske, psihološke i socijalne potpore djeci koja su žrtve sukoba;
- rad na ponovnoj uspostavi obiteljskih veza putem zaštite napuštene djece i traženja nestalih osoba;
- nadziranje uvjeta života djece u pritvoru – treba osigurati da djeca budu odvojena od odraslih, osim ako se radi o članovima iste obitelji – te nastojanje na oslobađanju djece iz zarobljeništva.

Postoje djeca koja se pridružuju na takozvanoj dobrovoljnoj osnovi, ali mislim da treba biti vrlo oprezan u takvoj ocjeni jer tako nešto ne postoji u smislu da velika većina djece koja su svojevolumno pristupila vojsci to čine iz nužde, zato što su žrtve, iz straha ili potrebe za sigurnošću. Napuštena djeca koja nemaju roditelja da ih štite, ljudi koji se boje da će umrijeti od gladi, ili imaju neprimjerenu zdravstvenu njegu mogu dobrovoljno pristupiti vojsci.

DR MIKE WESSELLS

Zaštita zarobljenika

Jedna od posljedica oružanog sukoba je uziimanje i držanje zarobljenika. Lišeni slobode, ljudi postaju ranjivi u odnosu prema zatvorskim ili logorskim vlastima te u okruženju zatvora. Ta ranjivost osobito je nag-

lašena u situaciji sukoba ili unutrašnjeg nasilja, kada je prekomjerna i nezakonita uporaba sile uobičajena, a strukturni nedostaci još više dolaze do izražaja. Međunarodno humanitarno pravo obuhvaća mjere koje su posebno usmjerene na zaštitu zarobljenika. Načini da se osigura poštivanje života i dostojanstva zarobljenika su:

- oni koji upravljaju mjestima na kojima se zarobljenici nalaze, trebaju dobiti izobrazbu o pravilima i biti kažnjeni ako ih se ne pridržavaju;
- vlasti trebaju osigurati odgovarajuće fondove i sredstva za mjesta na kojima se nalaze zarobljenici;
- dopustiti neutralnim humanitarnim organizacijama kao što je Međunarodni odbor Crvenog križa da posjećuju zarobljenike i nadziru kako se s njima postupa;
- uspostavljanje prekinutih obiteljskih veza;
- potpora organizacijama za ljudska prava, kao što su Amnesty International, Human Rights Watch ili lokalne organizacije za ljudska prava, da obznane javnosti ono što su saznali o zlostavljanju zarobljenika od strane onih koji su ih zarobili.

Ponovno uspostavljanje obiteljskih veza

U gotovo svim izvanrednim situacijama – oružanim sukobima, masovnim raseljenjima stanovništva, ili drugim kriznim situacijama – djecu se odvaja od roditelja, obitelji ili drugih osoba koje su za njih odgovorne. Budući da je njihov status rijetko kad odmah jasan, oni se definiraju kao “odvojena ili djeca bez pratnje”, prije nego “siročad”. Ostali, kao što su stare i nemoćne osobe također mogu biti u teškoj situaciji tijekom sukoba. Mogu biti ostavljeni, izolirani i odvojeni od obitelji, a nesposobni su brinuti se o sebi. Zbog njihove osobite ranjivosti, Međunarodni odbor Crvenog križa poduzet će, tamo gdje je to potrebno, posebne mjere za njihovu zaštitu i spajanje obitelji. Neke od tih mjera su:

- obavješćivanje obitelji putem radio emisija, telefona i Interneta, putem Crvenog križa i Crvenog polumjeseca;
- organiziranje repatrijacija i spajanja obitelji;
- omogućavanje obiteljskih posjeta zarobljenim rođacima ili posjeta s druge strane crte bojišnice;
- izdavanje putnih isprava Crvenog križa onim osobama koje zbog sukoba nemaju

ili više nemaju identifikacijskih dokumenata, a trebaju biti vraćene u domovinu ili preseljene u treće zemlje;

- informiranje i potpora obiteljima nestalih osoba.

O simbolu

U Ženevskim konvencijama spominju se tri simbola: crveni križ, crveni polumjesec i crveni lav i sunce, iako su samo prva dva danas u uporabi. Međunarodno humanitarno pravo regulira uporabu, veličinu, namjenu i postavljanje simbola, osobe i imovinu koju oni štite, tko ih može upotrebljavati i kakve su kazne za njihovu zlorabu.

U situaciji oružanog sukoba simbol mogu koristiti kao zaštitu samo:

- medicinske službe oružanih snaga;
- nacionalne organizacije Crvenog križa i Crvenog polumjeseca koje su regularno priznate i ovlaštene od strane svojih vlada da pružaju pomoć medicinskoj službi oružanih snaga;

- civilne bolnice i drugi medicinski objekti koji su kao takvi priznati od strane vlade;
- ostale dobrovoljne agencije za pomoć koje podliježu istim uvjetima kao i nacionalne organizacije.

Tri su vrste zlorabe simbola:

1. **imitacija:** ako humanitarna organizacija koristi zbunjujuće sličan simbol za svoju identifikaciju;
2. **uzurpacija:** ako ljekarnik označava svoju tvrtku koristeći zastavu Crvenog križa;
3. **prijevara:** ako borci koriste bolnička vozila sa simbolom Crvenog križa za prijevoz oružja.

Države moraju poduzeti mjere kako bi spriječile i kaznile zlorabe simbola. Najteži slučajevi zlorabe smatraju se ratnim zločinom.

Radna načela humanitarnog djelovanja

Da bi bila kvalificirana kao humanitarna, svaka organizacija mora poštivati određena ključna načela. Najvažnija od ovih načela su **neutranost** i **nepristranost**. Neutranost se može shvatiti kao nezauzimanje strana. To načelo omogućuje humanitarnim djelatnicima da pridobiju i očuvaju povjerenje svih sudionika u sukobu. Nepristranost znači određivanje prioriteta na osnovi potreba. Zaista, humanitarni djelatnici ne prave razliku na osnovi nacionalnosti, rase, religijskih vjerovanja, socijalne pripadnosti ili političkih uvjerenja. Njih vode samo potrebe pojedinca, a prioritet moraju dati najhitnijim slučajevima.

Zbog politički osjetljive prirode rada Međunarodnog odbora Crvenog križa, bilo da se radi o posjetima zarobljenicima ili preuzimanju uloge neutralnog posrednika među zaraćenim stranama, a i stoga što Odbor želi biti prisutan, i u najmanju ruku toleriran od svih strana, **povjerljivost** igra važnu ulogu u radu Odbora. To načelo, s načelima neutranosti i nepristranosti, otvara neke etičke dvojbe za humanitarne djelatnike koji ne smiju prijaviti zlostavljanja kad to može ugroziti živote žrtava, ili omesti pristup onima kojima je potrebna pomoć humanitarnih djelatnika.

Temeljna načela Crvenog križa i Crvenog polumjeseca

čovječnost – zaštita života, zdravlja i poštivanje ljudskih bića;

nepristranost – ukidanje diskriminacije po nacionalnosti, rasi, religijskim vjerovanjima, klasi ili političkim uvjerenjima; u djelovanju vodi se samo potrebama;

neutranost – u neprijateljstvima se ne zauzimaju strane;

neovisnost – puna autonomija od svih vrsta vanjskih vlasti;

dobrovoljna služba – neprofitna organizacija;

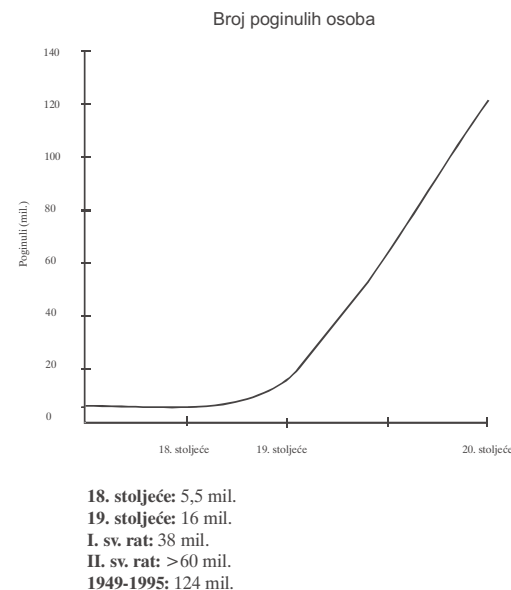
jedinstvenost – u jednoj zemlji može postojati samo jedna organizacija Crvenog križa ili Crvenog polumjeseca;

univerzalnost – nazočnost u cijelom svijetu.

2. TRENDОВИ

Zabrana protupješačkih mina

Tijekom devedesetih godina dvadesetog stoljeća Međunarodni crveni križ i Crveni polumjesec, međunarodne organizacije i široka koalicija nevladinih organizacija neumorno su radili na zabrani protupješačkih mina

IZVOR: "THE 20TH CENTURY, THE DEADLIEST OF ALL", THE PARLIAMENTARIAN HANDBOOK

te na pomoći žrtvama mina i zajednicama koje su ugrožene minama. Taj je rad kulminirao sporazumom iz Ottawe 1997. godine i usvajanjem *Konvencije o zabrani upotrebe, čuvanja, proizvodnje i prijenosa protupješačkih mina i o njihovom uništenju*, koja je stupila na snagu 1. ožujka 1999. To je prva konvencija kojom se zabranjuje, u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom, neko oružje u širokoj uporabi, i koja je stupila na snagu brže nego i jedan prethodni multilateralni sporazum o oružju.

Nekoliko podataka o pomoći Međunarodnog odbora Crvenog križa u 2001.

Posjete zatvorima

346.807 posjećenih zarobljenika;

1.988 mjesta na kojima su smješteni zarobljenici u više od 70 zemalja, uključujući

24.479 zarobljenika koji su bili registrirani i koje do tada nitko nije posjetio;

70.164 osobe posjetilo je zarobljenog člana obitelji uz pomoć MOCK;

32.815 izdanih potvrda o zarobljavanju.

Uspostavljanje obiteljskih veza

447.004 prikupljenih poruka Crvenog križa;

418.461 poruka Crvenog križa je distribuirano;

1.897 osoba je pronađeno nakon što su obitelji podnijele zahtjev za traženje;

1.662 osobe spojene su s obitelji;

7.463 osobe dobile su putne isprave uz pomoć kojih su se mogle vratiti kućama ili se nastaniti na drugom mjestu.

Pomoć

1.000.000 osoba dobilo je izravnu pomoć, a mjesečna je pomoć osigurana za

320.000 interno raseljenih osoba i oko

260.000 domaćih stanovnika. Nadalje,

96.000 osoba lišenih slobode dobivalo je pomoć redovito. Ukupno,

135.000 tona hrane, odjeće, pokrivača, šatora i drugih potrepština u vrijednosti

128 milijuna švicarskih franaka, a i

29 milijuna lijekova, vode i sanitetskog i ortopedskog materijala distribuirano je u

60 zemalja.

Kao rezultat procesa priprema i usvajanja Konvencije iz Ottawe stvorena je Mreža za ljudsku sigurnost (*Human Security Network*). Prioriteti u programu Mreže i zalaganje država članica odnose se na smanjenje broja lakog oružja i zabranu protupješačkih mina.

Od 23. listopada 2003. 150 država potpisalo je Ugovor o zabrani mina (*Mine Ban Treaty*), a do sada ga je ratificirala 141 država. Države članice Mreže za ljudsku sigurnost bile su među najgorljivijim zagovornicima

sporazuma, a Mreža je također postala jedna od vodećih međunarodnih koalicija za potpunu i pravovremenu provedbu sporazuma.

3. KRONOLOGIJA

Neki su oružani sukobi imali više ili manje izravan učinak na razvoj humanitarnog prava. Prvi svjetski rat donio je metode ratovanja koje su primijenjene ako ne prvi put, a ono u do tada neviđenim razmjerima. To se odnosi

na otrovni plin, prvo zračno bombardiranje i uzimanje desetina tisuća zarobljenika. Sporazum iz 1925. godine, kojim se zabranjuju neki načini ratovanja i sporazumi iz 1929., godine koji govore o postupanju s ratnim zarobljenicima, bili su reakcija na ta događanja.

Drugi svjetski rat (1939.-1945.) donio je podjednaki broj žrtava među civilima i vojnicima, dok je u Prvom svjetskom ratu taj omjer bio 1:10. U 1949. godini međunarodna je zajednica, kao odgovor na ove tragične brojke i osobito na strašne učinke rata na civilno stanovništvo, revidirala tada važeće konvencije i usvojila jedan novi instrument: Četvrtu ženevsku konvenciju za zaštitu civila.

1977. godine Dodatni protokoli bili su odgovor na nove izazove u zaštiti civila u ratovima za oslobođenje kolonija, kao i u razvoju nove vojne tehnologije. Osobito Dodatni protokol II. uključuje disidentske oružane snage i druge organizirane vojne skupine koje pod odgovornim zapovjedništvom, drže kontrolu nad nekim teritorijem.

Glavni instrumenti međunarodnog humanitarnog prava i drugi srodni instrumenti

- 1864.** Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika oružanih snaga
- 1868.** Deklaracija iz Sankt Petersburga (zabrana uporabe u ratu nekih vrsta projektila)
- 1899.** Haška konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu i prilagodbi ratovanja na moru načelima Ženevske konvencije iz 1864.
- 1906.** Revizija i razvoj Ženevske konvencije iz 1864.
- 1907.** Revizija Haške konvencije iz 1899. i usvajanje nove konvencije
- 1925.** Ženevski protokol o zabrani uporabe zagušivača, otrovnih i drugih plinova te bakterioloških metoda ratovanja
- 1929.** Dvije Ženevske konvencije
- Revizija i razvoj Ženevske konvencije iz 1906.
  - Ženevska konvencija koja se odnosi na postupanje prema ratnim zarobljenicima (nova)
- 1949.** Ženevske konvencije
- I. Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu
  - II. Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga u ratu
  - III. Konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima
  - IV. Konvencija o zaštiti civilnih osoba u vrijeme rata
- 1954.** Haška konvencija o zaštiti kulturnih dobara u uvjetima ratnog sukoba
- 1972.** Konvencija o zabrani razvoja, proizvodnje i skladištenja bakteriološkog (biološkog) i bojnih otrova i njihovom uništavanju
- 1977.** Dva dodatna protokola četirima Ženevskim konvencijama, koja jačaju zaštitu žrtava u međunarodnim (Protokol I.) i nemeđunarodnim (Protokol II.) oružanim sukobima
- 1980.** Konvencija o zabrani ili ograničenju uporabe određenih konvencionalnih oružja koji se mogu smatrati pretjerano razornim ili imaju nediskriminirajuće učinke, a što uključuje:
- Protokol (I.) o fragmentima koji se ne mogu detektirati
  - Protokol (II.) o zabrani ili ograničenju uporabe mina, mina iznenađenja i drugih naprava
  - Protokol (III.) o zabrani ili ograničenju uporabe oružja koje izaziva učinke zapaljenja
- 1993.** Konvencija o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i uporabe kemijskog oružja te o njegovu uništenju
- 1995.** Protokol koji se odnosi na zasljepljujuća laserska oružja (Protokol IV. / novi/ uz Konvenciju iz 1980.)
- 1996.** Revidirani Protokol o zabrani ili ograničenju uporabe mina, mina iznenađenja i drugih naprava
- 1997.** Konvencija o zabrani uporabe, skladištenja, proizvodnje i prijenosa protupješačkih mina te o njihovu uništenju
- 1998.** Rimski statut Međunarodnog kaznenog suda
- 1999.** Protokol uz Konvenciju o kulturnim dobrima iz 1954.
- 2000.** Opcijski protokol uz Konvenciju o pravima djeteta, o uključivanju djece u oružani sukob
- 2001.** Amandman na članak 1. Konvencije o konvencionalnom oružju
- 2002.** Stupanje na snagu Rimskog statuta kojim se osniva prvi stalni međunarodni kazneni sud
- 2002.** Stupanje na snagu Opcijskog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta, o uključivanju djece u oružani sukob

IZVOR:
EXPLORING HUMANITARIAN LAW,
EDUCATION MODULES FOR YOUNG PEOPLE,
ICRC, 2002.

ODABRANE AKTIVNOSTI

1

**AKTIVNOST:
ZAŠTO POŠTIVATI
MEĐUNARODNO
HUMANITARNO PRAVO?**

I. DIO: UVOD

Za mnoge ljude izgleda besmisleno da u ratu mogu postojati pravila, jer smatraju da je sama ideja rata suprotna pojmu zakona ili ljudskih prava. No, činjenica je da većina zemalja u svijetu prihvaća i pridržava se normi međunarodnog humanitarnog prava. Zašto? U predloženoj raspravi sudionici će dobiti nekoliko pitanja koja će im pomoći u razumijevanju razloga zašto države poštuju svoje humanitarne obaveze u vrijeme ratnog sukoba.

Vrsta aktivnosti: rasprava

Pitanja za raspravu:

1. Ako pobjeđujem u ratu, zašto bih se pokoravao pravilima koja ograničavaju moje ponašanje?
2. Ako se ta pravila stalno krše, zašto ih uopće trebamo?
3. Trebamo li zaista međunarodno humanitarno pravo s obzirom da postoji niz instrumenata ljudskih prava? Zašto države

jednostavno ne onemogućuje suspendiranje obveze poštivanja ljudskih prava u vrijeme rata?

4. Kako međunarodno humanitarno pravo može imati za cilj unaprjeđenje izgleda za mir i ljudsku sigurnost ako prihvaća stvarnost rata?

II. DIO: OPĆE INFORMACIJE

Ciljevi:

- razumjeti neke od razloga zbog kojih su u oružanim sukobima potrebna pravila;
- osvijestiti činjenicu da međunarodno humanitarno pravo postavlja neka teška pitanja;
- upoznati se s razlozima zbog kojih se zemlje pridržavaju međunarodnog humanitarnog prava;
- razumjeti komplementarnost između prava ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava;
- upoznati neke od temeljnih normi međunarodnog humanitarnog prava.

Ciljna grupa: mladi i odrasli

Veličina / organizacija grupe: između 12 i 20

Trajanje: 90 minuta

Priprema i materijal:

- Podijelite sudionicima primjerke osnovnih normi međunarodnog humanitarnog prava i grafički prikaz koji pokazuje komplementarnost međunarodnog humanitarnog prava i prava ljudskih prava.
- Potrebna je ploča na vidnom mjestu, na koju će se zapisivati neke od ključnih ideja iz rasprave.
- Podijelite pitanja za raspravu tjedan dana prije same aktivnosti, tako da sudionici imaju priliku razmisliti i raspravljati o njima međusobno, s prijateljima ili članovima obitelji.

Potrebne vještine:

- sposobnost argumentacije;
- sposobnost kritičkog mišljenja;
- sposobnost učinkovitog komuniciranja;
- sposobnost suočavanja sa suprotstavljenim mišljenjima.

III. DIO: POSEBNE INFORMACIJE

Uvod u temu

Rasprava se bavi nekim složenim pitanjima na koja ne postoje laki odgovori. Sudionike treba potaknuti na kreativno i kritičko mi-

šljenje, tako da ne gube vrijeme u traženju *pravog* odgovora. Također je važno ne ignorirati cinične odgovore, jer je svrha aktivnosti da sudionici otkriju kako države imaju razloga pridržavati se međunarodnog humanitarnog prava ne samo zbog toga što im to nalažu moralne ili pravne obveze. Cinične komentare može se iskoristiti da se razotkriju ti razlozi i pokaže pragmatični karakter međunarodnog humanitarnog prava.

Proces rasprave

Sudionici su podijeljeni u četiri manje grupe i svakoj je dano jedno od pitanja za raspravu. Svaka manja grupa ima 30 minuta za raspravu, a za to vrijeme moderator može obilaziti pojedine grupe i pomoći da se rasprava razvije postavljajući neka od pitanja koja su navedena u nastavku teksta. Svaka manja grupa treba imenovati izvijestitelja koji će nakon 30 minuta ostale izvijestiti o zaključcima rasprave. U sljedećih sat vremena svi mogu raspravljati o svakom od pitanja u kontekstu onoga što su izvijestitelji izložili.

1. pitanje

- Razmislite o dugoročnom interesu zemlje.
- Što ako vaša strana počne gubiti rat?
- Kakvu ulogu ima javno mnijenje?

2. pitanje

- Je li situacija u kojoj se poštuju pravila predmet vijesti u medijima?
- Kako znamo da se pravila stalno krše?
- Može li čak i nepotpuno poštivanje pravila ipak zaštititi neke ljude?
- Što bi bilo kad bi se sankcije za kršenje pravila provodile dosljednije?

3. pitanje

- Razmislite o valjanim razlozima za suspendiranje nekih prava tijekom oružanog sukoba
- Štiti li međunarodno humanitarno pravo ljudska prava?
- Može li se od vojnika tražiti da poštuju pravo na život dok se bore u ratu?
- Govore li instrumenti za ljudska prava išta o sredstvima i metodama ratovanja?

4. pitanje

- Mislite li da sukobljene strane po svršetku sukoba zaborave što se događalo za vrijeme neprijateljstva?
- Može li sprječavanje masovnog razaranja doprinijeti miru?

- Razmislite o represivnim mjerama koje se mogu primijeniti da bi se osigurala pravda nakon sukoba. Kako one doprinose miru? Ili, doprinose li uopće?

Povratna informacija

Na kraju posvetite desetak minuta ispitivanju grupe o tome što im se svidjelo, a što ne u svezi s raspravom. Ako su u raspravi neka pitanja ostala otvorena, treba ih zabilježiti na ploči i možda obraditi u budućim raspravama.

Metodički savjeti

Potaknite sudionike da u istraživanju pođu dalje od ideje o pogrešnom i ispravnom, uputite ih na istraživanje zašto je u interesu država da se pridržavaju pravila međunarodnog humanitarnog prava.

Prijedlozi za izmjene

Nakon rasprave u manjim grupama organizirajte igrokaz u kojem svaka grupa ima deset minuta da iskoristi odgovore do kojih se došlo kako bi uvjerala svoju vladu da ratificira ugovore međunarodnog humanitarnog prava. Jednog sudionika možete zamoliti da igra ulogu sumnjičavog šefa države koji ne vidi smisao međunarodnog humanitarnog prava.

IV. DIO: NASTAVAK

U novinama u rubrici vijesti iz svijeta potražite primjere kršenja međunarodnog humanitarnog prava u različitim sukobima. Prihvaćaju li mediji, vlade ili Ujedinjeni narodi takve događaje kao uobičajeni dio oružanih sukoba, ili uočavate da se takvo ponašanje osuđuje?

Daljnja područja istraživanja

Komplementarnost ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava

IZVOR:

EXPLORING HUMANITARIAN LAW,
EDUCATION MODULES FOR YOUNG PEOPLE,
ICRC, 2002., str. 93.

II. AKTIVNOST: ETIKA HUMANITARNOG DJELOVANJA

I. DIO: UVOD

Etička dilema može se definirati kao situacija u kojoj je ostvarivanje jednog vrijednog cilja u suprotnosti s drugim vrijednim ciljem, ili pak proizvodi isto toliko loših učinaka koliko i dobrih. Humanitarni djelatnici u svom radu često doživljavaju etičke dvojbe. Poslje-

dica toga je da humanitarne akcije općenito postaju predmetom kritika. Važno je razumjeti kakve se dvojbe javljaju pri pružanju humanitarne pomoći i raspraviti o tome postoje li održive alternative. U predloženoj aktivnosti sudionici će trebati analizirati situacije u kojima postoji etička dvojba i odlučiti što bi oni učinili. Pri tome trebaju razraditi argumente kojima će pobiti kritike.

Vrsta aktivnosti: studija slučaja

II. DIO: OPĆE INFORMACIJE

Ciljevi:

- znati da su načela kao što su neutralnost i nepristranost vodilje humanitarnih akcija;
- razumjeti neke dvojbe s kojima se suočavaju humanitarni djelatnici u svom radu;
- razumjeti da čak i u 'pat' situacijama humanitarni djelatnici ne mogu izbjeći donošenje odluke: ne činiti ništa je odluka jednako kao i učiniti nešto određeno.

Ciljna grupa: mladi i odrasli

Veličina / organizacija grupe: između 12 i 20

Trajanje: 60 minuta

Priprema i materijal:

Podijeliti primjerke četiriju slučajeva opisanih u nastavku i postaviti pitanja o svakom od njih na vidno mjesto.

Potrebne vještine:

- sposobnost sagledavanja problema s različitih gledišta;
- sposobnost razvijanja osobnog mišljenja;
- sposobnost rješavanja problema;
- sposobnost empatije.

III. DIO: POSEBNI PODACI

Uvod u temu

Pitajte poznaje li netko od sudionika kakve kodekse koji obvezuju na određeno ponašanje u pojedinim profesijama. Odgovori se mogu odnositi na pravila i obveze koje mora poštivati liječnik, ili na novinarski etički kodeks koji im priječi da otkriju imena osoba koje su im dale informaciju ako bi time ugrozili privatnost tih osoba. Pogledajte dio modula pod naslovom "Radna načela humanitarnog djelovanja" i nastojte da sudionici shvate što znače načela neutralnosti i nepristranosti. Ispišite na ploči ciljeve prema kojima humanitarni djelatnici postupaju u svom

u djelovanju: *pomoć i zaštita onima kojima su potrebne.*

Obrada studije slučaja

Podijelite studije slučajeva, neka ih sudionici pročitaju naglas. Zatim moraju odrediti etičke dvojbe u njima. Rasprava se treba koncentrirati na pitanje treba li nastaviti s humanitarnim naporima s obzirom na utvrđene etičke dvojbe.

- A. Humanitarne agencije pristigle su u pomoć očajnim civilima na ratom pogođenom području. Budući da su agencije donijele pomoć izvana radi preživljavanja civila, zaraćene grupe mogle su ignorirati potrebe vlastitog civilnog stanovništva. Inozemna pomoć omogućila im je da svoje nacionalne resurse koriste za opskrbu vojnika, što je produžilo rat.
  - **Produžavamo li rat?**
- B. Civilni su pobjegli u zaštićenu zonu uspostavljenu za žrtve "etničkog čišćenja" u njihovoj zemlji. Humanitarci su pomagali njihovu evakuaciju iz zone sukoba u izbjegličke centre izvan zemlje. Time je humanitarni rad podržao etničko čišćenje tako što je njegove žrtve još više udaljio od njihova zavičaja.
  - **Pomažemo li politiku etničkog čišćenja?**
- C. Dvije zemlje su zaratile, žrtve među civilnim stanovništvom su mnogobrojne. U

drugim zemljama čuju se zahtjevi za pomoć žrtvama, ali niti jedna strana vlada nije spremna intervenirati kako bi natjerala zaraćene strane da obustave sukobe, ili izvršila pritisak na njih da poštede civilno stanovništvo. "Što znači nastojati donijeti humanitarnu pomoć kada dobro znamo da će to biti samo kap u moru i da bez vanjskog političkog pritiska ili vojne intervencije mi, humanitarne organizacije, samo umirujemo savjest svijeta", lamentiraju humanitarci.

- **Pružaju li humanitarni rad političarima izgovor za nedjelovanje?**
- D. Da bi zadobile bolju kontrolu nad jednim selom u zoni borbi, koje pobunjenici koriste kao sklonište, vlasti su prisilile civile da otiđu u logor udaljen 30 km od njihovih kuća. Humanitarne agencije zamoljene su da odnesu vodu i medicinsku pomoć u logor. Time bi međutim, podržale prisilno raseljavanje stanovništva.
  - **Podržavamo li prisilno raseljavanje civilnog stanovništva?**

Povratna informacija

Na kraju posvete desetak minuta ispitivanju grupe o tome što im se u raspravi svidjelo, a što ne. Ako su tijekom rasprave bila postavljena pitanja o radu konkretnih orga-

nizacija, treba ih zabilježiti jer mogu biti polazište za neku buduću aktivnost.

Metodički savjeti

Ova aktivnost može frustrirati sudionike, jer neće dobiti jasne odgovore. Ali važno je usmjeriti analizu na gledišta humanitarnih djelatnika te da se sudionici stalno vraćaju na potrebu zaštite i pomaganja onima kojima je to nužno, ali i na načela neutralnosti i nepristranosti. Ako se razgovor udalji od ovih referentnih točaka, moderator može naglasiti činjenicu da u oružanom sukobu postoji mnogo sudionika čije djelatnosti nadopunjuju djelatnosti humanitaraca.

Prijedlozi za izmjene

Nakon rasprave nekoliko sudionika zamolite da odigraju sljedeću situaciju:

Jedan humanitarac stoji na ulazu izbjegličkog logora. Ispred njega je obitelj koja želi ući, ali se boji neprijatelja unutar logora. Otac ustraje na tome da zadrži svoj pištolj kako bi zaštitio ženu i bolesno dijete. Obitelj se također boji razdvajanja.

Nakon što izvedu ovaj scenarij, sudionici razgovaraju o načelima koje humanitarni djelatnici moraju uzeti u obzir te jesu li u ovoj situaciji neka načela u sukobu s drugima.

IV. DIO: PRAĆENJE

Daljnja područja istraživanja

Suočavaju li se aktivisti za ljudska prava s etičkim dvojama u svom radu?

IZVOR:

EXPLORING HUMANITARIAN LAW,
EDUCATION MODULES FOR YOUNG PEOPLE,
ICRC, 2002., str. 359.

REFERENCE

Bouvier, Antoine. 2000. *International Humanitarian Law and the Laws of Armed Conflict*, Distance Learning Course Designed for the United Nations Institute for Training and Research, UNITAR POI.

Discover the ICRC, ICRC May 2002. Dostupno na adresi: http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/iwpList2/About_the_ICRC:Discover_the_ICRC.

Dunant Henry. 1986. *A Memory of Solferino*. ICRC.

ICRC. 2001. *Human Rights and the ICRC*, International Humanitarian Law, ICRC July 2001.

ICRC. 2002. *Exploring Humanitarian Law, Education modules for young people*. ICRC.

ICRC. 2002. *International Humanitarian Law: Answers to your Questions*. ICRC.

International Committee of the Red Cross: <http://www.icrc.org>

DODATNE INFORMACIJE:

Action contre la Faim (ACF): <http://www.acf-fr.org>

CARE International: <http://www.care.org>

Caritas Internationalis: <http://www.caritas.org>

Conference of NGOs in Consultative Relationship with the United Nations (CONGO): <http://www.ids.ac.uk/eldis/data/d021/e02162.html>

Disasters Emergency Committee (DEC): <http://www.dec.org.uk>

European Community Humanitarian Office (ECHO): http://europa.eu.int/comm/echo/index_en.htm.

Fleck, Dieter. 1999. *The Handbook of humanitarian law in armed conflicts*.

Handicap International:

<http://www.handicap-international.org>

Human Rights Watch: <http://www.hrw.org>

InterAction: <http://www.interaction.org>

International Council of Voluntary Agencies (CVA): <http://www.icva.ch>

Inter-American Development Bank (IDB): <http://www.iadb.org>

International Humanitarian Law Research Initiative:

<http://www.ihlresearch.org/portal/ihli/portalhome.php>

International Save the Children: <http://www.savethechildren.net>

Liaison Committee of Development NGOs to the European Union: <http://www.ids.ac.uk/eldis/data/d021/e02162.html>.

Mac Coubrey, Hilaire. 1990. *International humanitarian Law. The regulation of armed conflicts*.

Médecins du Monde:

<http://www.medecinsdumonde.org>

Médecins sans Frontières (MSF): <http://www.msf.org>

NGO Millennium Forum: <http://www.millenniumforum.org>

Organization of African Unity (OAU): <http://www.africa-union.org/fr/home.asp>

Organization of American States (OAS): <http://www.oas.org>

Organization of the Islamic Conference (OIC): <http://www.oic-oci.org>

OXFAM: <http://www.oxfam.org>

Provost, Renâe. 2002. International human rights and humanitarian law.

Save the Children-UK:

<http://www.savethechildren.org.uk>

The Food and Agriculture Organization (FAO):

<http://www.fao.org>

The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR):

<http://www.unhcr.ch>

The United Nations Department of Peacekeeping Operations (UNDPKO):

<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/home.shtml>

The United Nations High Commissioner for Human Rights (UNHCHR):

<http://www.unhchr.ch>

The United Nations Office of the Coordinator for Humanitarian Affairs (OCHA):

http://www.reliefweb.int/ocha_ol

The World Food Program (WFP):

<http://www.wfp.org>

Voluntary Organizations in Cooperation in Emergencies (VOICE): <http://www.ngovoice.org>

World Vision International: <http://www.wvi.org>